

Voorwoord

In het achter ons liggende stoomseizoen 2009 hebben we flink belangstelling voor onze activiteiten gehad. De ketel werd weer gedurende een vijftal weekeinden en een nostalgische avond opgestookt en veel geïnteresseerden kwamen op die dagen naar de draaiende machines kijken. Zo konden we onze cultuurhistorische boodschap betreffende watermanagement en stoomtechniek weer succesvol uitdragen.

De vrijwilligers schoten flink op met de installatie van de historische dieselmotoren om het gemaal levendiger te maken, als de stoominstallatie niet in bedrijf is. Als de voortekenen niet bedriegen, zou de Crossley motor het volgende seizoen al wel in bedrijf kunnen zijn. Zo zit er ook lekker voortgang in de voorbereiding om Lancashire Ketel 2 weer onder keur te brengen. De oververhitter van deze ketel werd in de laatste weken uit de bemetseling getrokken en liet zien dat de pijpenbundels na vijftig jaar bedrijf en veertig jaar stilstand echt wel aan vervanging toe zijn.

De rondvaartboot met fluisteraandrijving bewees dit seizoen eens temeer zijn bestaansrecht. We hadden het geluk dat het tijdens veel stoomweekeinden erg mooi weer was en dan is een tochtje door de voormalige spuisluizen en over de Nieuwe Wetering een plezierige aanvulling op wat er op De Tuut te beleven is.

De vrijwilligersclub werd dit jaar verder uitgebreid met een aantal mannen die graag de handen laten wapperen om het gemaal in stand te houden en te vervolmaken. Op de werkdondertagen zien we nu vaak dat de kantine die we twee jaar geleden in de nok van de kolenloods bouwden, tot de laatste plaats bezet is tijdens de koffiepauze. Op dit moment zijn de mannen druk bezig om een opslagloods te bouwen voor brandhout en wat dies meer zij.

Het bestuur van Stichting Baet en Borgh heeft heel veel waardering voor de belangeloze inzet van al deze enthousiaste mensen.

Namens het bestuur,
Minne Kikstra

Het bezoekerscentrum (door Goof van Oers)

In de vorige Monumentaal werd melding gemaakt van de herinrichting van het bezoekerscentrum. Het grote, grove werk was in enkele weken gebeurd, maar de diverse kleinere werkzaamheden namen veel meer tijd in beslag. Gelukkig echter is alles nu vrijwel klaar; het bezoekerscentrum voldoet aan al onze wensen en het is volop in gebruik. En dan ben je geneigd te vergeten welke stoffige en zware werkzaamheden er destijds verricht moesten worden. Daarom nog een paar spectaculaire foto's in deze uitgave die een beeld geven van wat er zoal door de vrijwilligers aan werk is verzet. En niet alleen door hen. Zonder de hulp van Mari Janssen (onze huistimmerman), Wouter Roelofs en Karel van Grinsven die alle hun eigen,

Sloopwerkzaamheden in het bezoekerscentrum

vaak zware apparatuur meebrachten, hadden we het niet gered. Dank daarom aan een ieder die zich voor deze klus heeft ingezet!

We hebben dit jaar tijdens stoomweekenden ca. 1450 bezoekers mogen ontvangen en de groepsbezoeken leverden ca. 1700 bezoekers op. Het stoomseizoen werd geopend op 9 mei door gedeputeerde mevrouw v.d. Kolk. Al ruim voor deze datum hadden we een aantal scholen op bezoek gehad; het scholenbezoek is dit jaar behoorlijk toegenomen. Ook zijn er dit jaar twee huwelijken voltrokken op De Tuut; voor mensen die wat anders willen dan een gemeentehuiszaaltje is dit een mooie locatie.

De NEM heeft het begin van de vakantieperiode voor de tweede keer bij ons (met draaiende machines!) gevierd. Op 10 oktober werd de spiksplinternieuwe chemicaliëntanker 'Manus' van de familie Gradussen afgemeerd in de Maas, vlakbij De Tuut, om vervolgens gedoopt te worden. Om de feestvreugde te verhogen stond het gemaal die dag voor genodigden en familie onder stoom. Op 29 oktober was er weer een nostalgische avond. Jammer genoeg waren er toen minder bezoekers dan in de voorgaande jaren. De inrichting van het achterste gedeelte van de kolenloods vordert gestaag. Om meer ruimte te

krijgen, is de oude houtschuur inmiddels afgebroken en momenteel zijn we bezig met de bouw van een werkschuur die gebruikt zal worden voor opslag en onderhoudswerkzaamheden. De ruimte waar de diesels staan opgesteld, zal in de toekomst geschikt worden gemaakt voor o.a. exposities.

Er wordt deze winter hard aan gewerkt en we hopen volgend voorjaar bij de opening van het stoomseizoen de ruimte beter toegankelijk te hebben.

De totale inrichting van de kolenloods wordt mede mogelijk gemaakt door subsidies van de provincie Gelderland en van de Europese Unie.

Vrijwilliger aan het woord (door Henk Bessels)

Het is alweer ruim een jaar geleden dat ik gebruik kon gaan maken van een VUT-regeling. Tot die tijd hield ik me bezig met bouwwerkzaamheden en/of facilitaire werkzaamheden. Dingen als plugafsluiters of Whitworth-draad kwamen tot dan in mijn leven niet voor.

Wel had ik al heel lang interesse in grote, oude, langzaam draaiende machines zoals molens en stoommachines. Ik had ook een redelijke voorraad aan boeken doorgewerkt en dacht dat ik wel wat

van dit soort apparaten wist. En steeds nam ik me voor tijdens mijn VUT wat activiteiten met dit soort machines te gaan ontplooien. Al een jaar voor de datum had ik daartoe mijn oog laten vallen op De Tuut.

Toen de datum dus daar was, ben ik direct naar De Tuut gegaan en heb me aangemeld. Daar bleek dat ik op hoog niveau wel wat inzicht had in stoomapparatuur, maar dat de details van de bediening me volledig ontgingen. De bemanning van De Tuut bleek uit een groep zeer enthousiaste en soms zeer ervaren mensen te bestaan, die gretig bereid zijn hun kennis met je te delen. Al snel kon ik dus meedraaien. Maar de bediening van de apparaten is toch gecompliceerd en zeker een stoomketel is niet geheel ongevaarlijk.

Daarom worden er intern binnen De Tuut cursussen gegeven, één voor stoker en één voor machinist. Een ervaren vrijwilliger geeft die cursus en een aantal andere vrijwilligers luistert toe. Aan het eind volgt zelfs een serieus examentraject. Helaas bleek deze cursus wat pittiger te zijn dan verwacht. Voor het eerst in jaren moest ik weer wer-

ken en studeren! Het kan natuurlijk niet zo zijn dat je voor het oog van de medevrijwilligers zakt, dus maakte ik weer uittreksels en oefenlijstjes. Zoals bekend komt op latere leeftijd weer veel uit je jonge jaren terug.

De exacte benamingen van de diverse onderdelen bijvoorbeeld waren en zijn nog steeds een probleem. Onthouden dat dat gele apparaat op de ketel, dat dient om water in de ketel te brengen,

een voedingwaterklepkast heet, is nog steeds moeilijk.

Na de mondelinge examens werd ik in staat gebracht om met goed gevolg een praktijkexamen bij de inspecteur van het stoomwezen af te leggen. En inmiddels behoor ik nu tot de groep gecertificeerde stokers, en voorwaar, ik ben er trots op dat ik op deze manier mee kan doen.

Nu op voor het examen machinist!

Gastlessen (door Jacques Verheggen)

In de groepen 7 en 8 van meerdere scholen in en grenzend aan het Land van Maas en Waal, o.a. in Lith, Lithoyen, Oyen en Afferden, is in het laatste trimester van het schooljaar 2008-2009 het project 'Waterbeheersing' behandeld.

Uitgangspunt van dit project was de leerlingen kennis te laten maken met de inventiviteit van hun voorouders op het gebied van de waterhuishouding in ons natte kikkerland.

In het waterrijke Nederland met zijn weliswaar geringe hoogteverschillen, was het welvaartsverschil enorm. De hoger gelegen gebieden hadden een natuurlijke afwatering, terwijl in de lager gelegen gebieden de land- en tuinbouw sterk afhankelijk was van natuurlijke grillen, zoals droge of natte zomers.

Het inrichten van polders - omdijkte stukken land waarbinnen men de waterstand kan regelen - bracht hierin enige verbetering, hoewel nog lang niet optimaal. Elke zichzelf respecterende plaats had namelijk een eigen poldergebied(je) waardoor alles erg kleinschalig plaatsvond en er van enige samenwerking nauwelijks sprake was.

Toen dan ook eind 19^e eeuw via bestuurlijke dwang samenwerking werd afgedwongen, breidde

de welvaart zich ook in westelijke richting uit en is ook het Land van Maas en Waal een welvarende streek geworden.

Hieraan is echter veel vooraf gegaan.

Aanvankelijk werd de waterhoogte in een bepaald poldergebied bij benadering geregeld via natuurlijke afwatering, dan wel inlaat, door middel van sluizen met zogenaamde puntdeuren die door de waterdruk, ontstaan door het peilverschil binnen of buiten de polder, open dan wel dicht gedrukt werden. Nauwkeurig was dit systeem echter bij lange na niet. In te natte of te droge zomers waren de niveauverschillen binnen en buiten de polders te groot dan wel te gering om het gewenste effect te verkrijgen.

Ook hier echter stond de techniek niet stil.

Met bemaling van een poldergebied door toepassing van windmolens kwam men al heel wat dichterbij het gewenste resultaat, hoewel men ook hier weer afhankelijk bleef van de grillen der natuur (wind en extreme waterhoogtes).

Uiteindelijk kon door de toepassing van bemaling via stoommachines, en weer later dieselmolens en elektrische gemalen, het gewenste resultaat bereikt worden.

Omdat mijn taak, als vrijwilliger van Stoomgemaal De Tuut, natuurlijk een andere was dan die van de eigenlijke leerkracht, beperkte die zich tot een korte samenvatting van het bovenstaande, waarna ik de verschillende vormen van waterbeheersing, zoals natuurlijke afwatering en bemaling via windmolens en stoom-, diesel- en elektrische gemalen behandelde. Hiervoor gebruikte ik o.a. een heuse mini-stoommachine waarvan de werking vaak tot de nodige hilariteit leidde.

Tijdens het bezoek van de scholen aan Stoomgemaal De Tuut, de rondvaart over de Nieuwe Wetering en het bezoek aan het moderne elektrische Bloemersgemaal constateerde ik dan ook vaak het zogenaamde 'Aha-Erlebnis' bij onze jonge bezoekers.

Techniek (door Henk Buiteman)

Ketel 1 heeft de tweejaarlijkse keuring goed doorstaan en op 14 april jl. ging het vuur er weer in, zoals dat in vakjargon heet. Dan wordt de ketel gestookt om te zien of er geen lekkages zijn, omdat alle belangrijke onderdelen i.v.m. de inspectie waren losgemaakt.

Ook werden beide stoommachines getest en van hun conserveringsvet ontdaan. Omdat de machines toch in bedrijf waren, organiseerde een aantal basisscholen toen een excursie voor hun leerlingen naar De Tuut. Daarvoor al waren er op deze scholen speciale lessen gegeven door een vrijwilliger over waterbeheersing in het algemeen en gemalen in het bijzonder.

Voorlichting hierover is een van de belangrijkste redenen waarom wij stoomgemaal De Tuut in stand willen houden (zie ook het stukje van Jacques Verheggen elders in dit blad).

Op 9 mei jl. werd het stoomseizoen officieel geopend door gedeputeerde Annelies van de Kolk. Nadat ze een aantal scheppen kolen op het vuur had gegooid, zette ze door het opendraaien van de stoomafsluiters beide stoommachines in bedrijf. Zoals altijd was het ook nu weer een speciale dag door de aanwezigheid van publiek en vooral ook van de verschillende genodigden.

Voor de twee dieselmotoren die de logistieke brigade van de Koninklijke Landmacht zo keurig naar ons toe had getransporteerd, moesten funderingen worden gemaakt. Voordat dit gerealiseerd was, zijn er door een van onze vrijwilligers, tekeningen gemaakt van de twee motoren, die later ook nog eens zijn gedigitaliseerd. Om geen trilingsproblemen te krijgen, met name voor het

gebouw en de schoorsteen, hebben we advies ingewonnen bij hierin gespecialiseerde bedrijven. Voor beide dieselmotoren is daarna een gewapende betonconstructie ontworpen. Onder de betonfundering van de Crossley zijn ook nog eens zes heipalen aangebracht. Het bekistingswerk en de betonstort hadden we uitbesteed. Zoals gebruikelijk op De Tuut werden er door een aantal vrijwilligers ondersteunende werkzaamheden verricht. Toen de funderingen klaar waren, hebben de vrijwilligers beide dieselmotoren in etappes op hun funderingen gebracht. Een spannende en leuke klus. Gelukkig konden we goedgekeurde hijsmiddelen lenen, zodat alles veilig kon gebeuren. We zijn van plan om eerst de Crossley bedrijfsvaardig te krijgen en daarna de Stork Ricardo. Dit zijn twee types motoren die gezien kunnen worden als de opvolgers van stoommachines. Het is de bedoeling dat deze dieselmotoren op den duur daadwerkelijk gaan draaien, opdat het publiek kan ruiken, voelen en horen wat er allemaal nodig is om grote bemalingspompen als deze aan te drijven.

Het onderzoek naar de staat van Ketel 2 is nog gaande (later komt ook Ketel 3 aan de beurt) en de uitkomst daarvan is bepalend voor een definitieve keuringsaanvraag.

Behalve de hier genoemde grote klussen zijn er door de vrijwilligers ook veel noodzakelijke onderhoudswerkzaamheden uitgevoerd, omdat we er zeker van willen zijn dat het gemaal in goede staat blijft!

Rondvaartboot de “Jan Douwes” (door Mart van de Brink)

De enthousiaste en positieve reacties van de bezoekers van De Tuut hebben ertoe geleid de rondvaarten een vast onderdeel te laten vormen van de

stoomweekeinden en van de educatieve rondleidingen aan scholieren.

Uiteraard dienden – alvorens dit besluit te nemen – een aantal zaken goed geregeld te worden.

Voorop staat natuurlijk de veiligheid, waaronder begrepen: het makkelijk kunnen in- en uitstappen, het veilig kunnen aan- en afmeren, niet bekneld kunnen raken met je handen als je ongemerkt met je hand de rand van de boot vasthoudt, enz.

Verder kwamen de technische aspecten ter sprake, zoals een bescherming van de buitenboordmotor, afdichten van de luchtkasten, afvoer van water van het voor- en achtergedeelte, conservering, houten vlonder op de bodem en nog veel meer.

Afgelopen winter kon de boot, tussen alle andere werkzaamheden door, in december en januari binnen gelegd worden, op de plaats waar nu alweer de grote dieselmotoren opgesteld staan. De dag- en de woensdagavondploeg hebben toen hun vaardigheden op de boot kunnen botvieren.

De woensdagavondploeg nam o.a. al het laswerk voor haar rekening. Omdat we de boot voor een prikkie hadden gekocht en het laswerk van week tot week meer werd, groeide het idee dat we in de boot genomen waren. Of stellen we gewoon te hoge eisen?

In de loop van januari werd de tijdsdruk opgevoerd, omdat in februari de heimachine voor de fundatiepalen van de Crossley naar binnen moest. De af te werken lijst werd steeds korter en toen het eind in zicht kwam, ontstond het idee om de rondvaartboot een passende naam te geven. Een ideeënlijst ging rond en na het sluiten van de inzendtermijn hadden we keuze uit de volgende namen: Gemalin, Watermouse, Ducky, Kleine Sluizer (bij Moeke Mooren vaart immers “de Sluizer”), Deo Volente (als God het wil), de Zijlboot (een zijl is een spuisluis), De Tuutter, De Tuut 1, de Cornwall, Der Bismarck, de Braaiboot (al het laswerk) en de Jan Douwes!

Jan Douwes was in de beginperiode van de restauratie de buurman en zorgde voor koffie. Ook konden verkleumde vrijwilligers bij hem ontdooid worden. Als dank voor al zijn inspanningen voor De Tuut en als blijvende herinnering hieraan is de

boot naar hem vernoemd. Tijdens het stoomweek-einde van 11/12 juli is in het bijzijn van Jan Douwes de naam van de boot officieel onthuld. De 76-jarige vond het een hele eer dat de boot naar hem genoemd is en in de wandelgangen hebben we gehoord dat hij er heel trots op was.

Helaas is Jan kort na deze officiële naamgeving op 11 augustus overleden. Wij houden hem als een onmisbare aanvulling op ons pioniersgilde in gedachten en wensen zijn familie veel sterkte met dit verlies.

De boot heeft nu een vaste plaats gekregen. Om er nog heel lang gebruik van te kunnen maken, is zelfs een afdekzeil tegen de regen aangekocht. Inmiddels hebben we een vaste groep stuurlieden en gidsen, die het watergebeuren, de functie van de spuisluizen, de gemalen, krooshekken, het Bloemersgemaal, etc. vanaf het water kunnen toelichten.

Dit geeft het publiek een duidelijk beeld van de taak van het waterschap en het besef dat niet alles zomaar vanzelf gaat. Als het nu eens flink regent, denkt men niet alleen aan de verregende dag, maar ook aan hoe al dat gevallen water weer afgevoerd moet worden.

Een rondvaart met de “Jan Douwes” draagt hier zeker toe bij.

De vondst van het dagboek (door Henk Buiteman)

Een van onze vrijwilligers, Michael Janssen, is als archivaris werkzaam bij het huidige Royal Haskoning (zie de Monumentaal van april 2008). Deze onderneming, die destijds betrokken was bij het ontwerp en de bouw van De Tuut, werd in 1881 opgericht en heeft in de 128 jaar van haar bestaan een immens groot archief opgebouwd, dat inmiddels is uitgegroeid tot ca. acht kilometer. Michael zelf, inmiddels alweer vijftien jaar bij Royal Haskoning werkzaam, is in de loop der tijd - naast zijn hobby genealogie - steeds meer geïnteres-

seerd geraakt in oude projecten van zijn werkgever en de daarbij behorende gebouwen. Dit laatste vanwege de bewaarde historische informatie. Nadat hij zich in 2006 als vrijwilliger voor Stichting Baet en Borgh ging inzetten, is hij een zoektocht begonnen naar stukken van De Tuut en toen bleek al gauw dat er archieftechnisch wel e.e.a. was misgegaan. Er is nogal gehusseld met de dossiers van *De gecombineerde Waterlossing der Polderdistricten “Rijk van Nijmegen” en “Maas en Waal”*, een gezamenlijk project van de toen-

malige opdrachtgevers voor de bouw van De Tuut, te weten de polderdistricten “Rijk van Nijmegen” en “Maas en Waal”.

Bij het opnieuw ordenen van de archiefstukken stuitte Michael op een schriftje met hard koft, dat (jawel!) het oorspronkelijke opzichtersdagboek bleek te zijn over ‘het bouwen van een stoomgemaal bij de Appelternsche Sluis’.

Opzichter G.J. Arntz is met dit dagboek begonnen op 28 augustus 1917.

Heden voor het eerst ben ik, opzichter G.J. Arntz, naar Appeltern gegaan om als opzichter in functie te treden bij het bouwen van een stoomgemaal bij de Appelternsche sluis voor rekening van de gecombineerde waterlossing der polderdistricten “Rijk van Nijmegen” en “Maas en Waal”.

Dit werk is bij publieke inschrijving gegund aan G. v. Heck aannemer te Alphen a/d Maas voor f 52980,- waarbij komen de bedragen vermeld in Art.17 voor diverse materialen zoodat alsdan de aanneemsom wordt f 122600,-

Dit uit het oog verloren dagboek is dus bij toeval teruggevonden. Na het lezen van enige bladzijden realiseerde Michael zich dat hij iets bijzonders in handen had en dat hij deze vondst wilde delen met de andere vrijwilligers van De Tuut. Het dagboek was handgeschreven, soms aangevuld met een tekening, in het begin goed leesbaar, maar later vaak zeer moeilijk te transcriberen.

Er werd een kopie gemaakt van dit 277 bladzijden tellende geschrift en vanwege het grote aantal

pagina's werd besloten om het te verdelen onder twaalf vrijwilligers van het stoomgemaal, die zouden proberen de tekst te ontcijferen, waarna alles gedigitaliseerd zou worden. Dat was de bedoeling, maar helaas was het voor de meesten niet te doen, omdat het handschrift gaandeweg steeds onduidelijker werd. Wat te doen? We prijzen ons gelukkig dat we via via in contact zijn gekomen met Leo ten Hag, de auteur van een boek over de geschiedenis van Beuningen (*Van oeverwallen tot klavervier*), die geoeftend is in het lezen van oude handschriften. Leo was bereid om het dagboek te ontcijferen, wat - op enkele technische stukjes na - heel snel voor elkaar was.

Dit dagboek, in combinatie met eventueel andere relevante stukken uit het archief van Royal Haskoning, is wellicht bruikbaar bij het samenstellen van een geschiedenisboek over ons stoomgemaal, dat mogelijk in 2018 zal verschijnen ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van De Tuut.

De dijkmagazijnen (door Jan Reijnen)

Wie een tochtje maakt in het Gelderse rivierengebied, kan veel sporen zien van de strijd tegen het rivierwater: oude sluisen, wielen, dijkmagazijnen en stoomgemalen of resten hiervan. De dijkmagazijnen, smalle hoge gebouwtjes, veelal gebouwd in een uitstulping van de dijk, wekken vragen op. In oude documenten worden ze voor het eerst genoemd in 1603. Van wie zijn ze, waar dienden ze voor, waarom staan ze er nog?

De vele dijkdoorbraken in het rivierengebied hebben hun sporen achtergelaten in de vorm van wielen, als het ware kleine meertjes die door een dijkdoorbraak ontstonden en waar de nieuwe dijk in een bocht omheen gelegd werd.

De herhaaldelijk uitgevoerde verzwareningen van dijken, waarbij delen ervan en sluisen uit 18de en 19de eeuw nog te herkennen zijn, alsmede de dijkhuisjes c.q. magazijnen geven de geschiedenis van de waterbeheersing weer.

In het Land van Maas en Waal, een gebied van 20.000 ha groot en ingesloten door een ringdijk, staan nog elf van deze dijkhuisjes.

Omdat door de verstedelijking het rivierensysteem niet berekend was op haar taak van waterafvoer, maar ook door de verlanding van de Biesbosch die in de 15de eeuw ontstond, is er in deze periode sprake van erg veel dijkdoorbraken.

Tussen 1750 en 1820 zijn de rivierdijken in het Land van Maas en Waal vijfentwintig maal doorbroken, met als gevolg inundatie van het gehele gebied. Het gevolg hiervan waren misoogsten en armoede. Ook de zandbanken in de rivieren en ijsgang belemmerden de waterafvoer en waren vaak oorzaak van deze dijkbreuken. Een van de taken van de nieuwe Dienst Rijkswaterstaat rond 1810 was de verbetering van de waterafvoer van de rivieren Waal en Maas.

Door de herhaalde ophoging van de dijklichamen werd de voet te smal met als gevolg kwelwater dat onder de dijk doorsijpelt en dientengevolge weer onvoldoende weerstand van de dijk.

Tussen de dorpspolders onderling waren afspraken gemaakt waarop het zogenaamde dijkrecht

van toepassing was. Op strategische plaatsen moesten voldoende voorraden noodmateriaal aangelegd worden om in geval van calamiteiten adequaat te kunnen optreden.

Hiervoor waren de dijkmagazijnen bestemd.

Bij de bevoorrading en in het geval van noodsituaties verleenden ingezetenen uit de dorpen handen spandiensten.

In 1784 vaardigde de Dijkstoel een speciaal reglement uit voor noodmaterialen. Hierin stond precies omschreven welke materialen minimaal aanwezig dienden te zijn. Het zou te ver voeren de complete lijst hier weer te geven. Enkele bijzonderheden wil ik u echter niet onthouden:

- 9 dikke vimme hout (een vim is 100 bossen)
- 30 horde (een horde is een plat vlechtwerk van rijshout)
- 50 sleepdelen (zware stukken hout met boomkettingen te verslepen)
- 60 juffers van 20 voet met ijzerbeslag en punten van ijzer (lange dennenstam beslagen)
- 100 pikkransen (voor verlichting met pek en hars bestreken brandbaar materiaal)

Handboek Stoomgemaal De Tuut (door Goof van Oers)

Het stoomgemaal behorend bij de Appelterkse sluis is gebouwd in 1917/1918 en was tot 1967 in bedrijf. Hierna werd zijn functie overgenomen door het ernaast gebouwde gemaal Bloemers. Tot 1982 is De Tuut in gebruik gebleven als werkplaats voor het polderdistrict Groot Maas en Waal. Daarna dreigde de sloop. In 1983 werd Stichting Baet en Borgh opgericht, met o.a. als doel het behoud van het gemaal en - eventueel - restauratie. Hiertoe is het in 1984 door deze stichting aangekocht.

Er werden vrijwilligers gezocht en gevonden en onder leiding van Jaap Garsijn werd met de restauratie begonnen. Door gebrek aan financiële middelen echter kwam hier niet veel van terecht en in 1991 stapte de vrijwilligersploeg op.

In 1984 al was het gemaal op de Rijksmonumentenlijst geplaatst, maar pas twaalf jaar later kwam er voor de restauratie geld beschikbaar.

Na de bouw van de schoorsteen in 1997 ging Jaap met een nieuwe ploeg vrijwilligers aan de slag; het échte restaureren kon beginnen. Eerst kwam Ketel 1 aan de beurt en vervolgens in 2001 de eerste stoommachine. In 2003 trok Jaap zich terug als actieve vrijwilliger.

Inmiddels was duidelijk geworden dat een beschrijving van de samenstelling en werking van de

installatie niet aanwezig was en daarom is Jaap al vroeg begonnen met het schrijven van een handboek. Een enorme klus, die hij in 2009 heeft weten af te ronden.

In dit unieke werk wordt de installatie van het stoomgemaal tot in detail beschreven en het is inmiddels een zeer waardevol hulpmiddel gebleken bij het plegen van onderhoud en bij het opleiden van stokers en machinisten.

Op 24 oktober is het eerste exemplaar van het handboek officieel uitgereikt.

Het handboek is nu te koop voor € 19,50

Secretarieel jaaroverzicht over het jaar 2008 (door Goof van Oers)

Aantal werkzaterdagen	22
Aantal werkwoensdagavonden	40
Aantal werkdonderdagdagen	49
Aantal gewerkte uren door vrijwilligers	5600
Aantal bijeenkomsten met vrijwilligers	1
Aantal bestuursvergaderingen	10
Aantal vergaderingen arbogroep	1
Aantal BHV'ers	3
Aantal nieuwe BHV'ers	0
Aantal stoomweekenden	6
Aantal stoomdagen met presentatie	1
Aantal instructiebijeenkomsten vrijwilligers	2
Aantal behaalde certificaten stoker	0
Aantal bezoekers op stoomdagen	1307
Aantal bezoekers buiten stoomweekenden	1338
Aantal rondleidingen in aparte groepen	38
Aantal scholen	2
Aantal leerlingen	110

Bouwwerkzaamheden in het bezoekerscentrum

Openingstijden 2010

Stoomdagen:

18 april	11.00-16.30 uur
8 en 9 mei	11.00-16.30 uur
10 en 11 juli	11.00-16.30 uur
14 en 15 augustus	11.00-16.30 uur
11 en 12 september	11.00-16.30 uur
23 en 24 oktober	11.00-16.30 uur

Nostalgische avond: 29 oktober 19.30 uur

Geopend voor bezoek:

1 april t/m 31 oktober	
Elke donderdag	10.00-15.00 uur
Elke zaterdag in de oneven weken	10.00-15.00 uur
Groepen het gehele jaar op afspraak	

Het bezoekerscentrum van het stoomgemaal is ook beschikbaar voor vergaderingen en bijeenkomsten. Verder is het stoomgemaal een door de gemeente aangewezen trouwlocatie.

Monumentaal is een nieuwsbrief van Monumentenstichting Baet en Borgh. Deze nieuwsbrief verschijnt minimaal eenmaal per jaar. Redactie, administratie en foto's: Henk Buiteman, Wil Buiteman, Goof van Oers, Jacques Verheggen. Stichting Baet en Borgh, de Tuut 1, 6629 AA Appeltorn. Tel. 0487-541156 of 06-15180767 www.de-tuut.nl Postbank 5545151

Druk:

Pontanusstraat 4, 6524 HD Nijmegen Tel. 024-3226715